

doi: 10.3935/rsp.v16i3.907

## **HANDBOOK OF ADOPTION: IMPLICATIONS FOR RESEARCHERS, PRACTITIONERS, AND FAMILIES**

**Rafael A. Javier i dr.**

Sage Publications, Thousand Oaks, 2007.,  
563 str.

Iako je tradicija posvojenja dio našeg društva od najranijih vremena, tek posljednja tri desetljeća tematika posvojenja počela je zaokupljati interes znanstvenika i stručnjaka. Unatoč tome, javnost još uvijek nije adekvatno informirana o istraživanjima i rezultatima istraživanja na tom području.

Upravo stoga vrijedna je knjiga *Priručnik o posvojenju: implikacije za istraživače, praktičare i obitelji* autora Rafaela Javiera, Amande Baden, Franka Biafore i Aline Camacho-Gingerich koja daje pregled najnovije relevantne literature i rezultate kako teorijskih tako i empirijskih istraživanja vezanih uz pitanje posvojenja. Navedeni autori okupili su grupu istaknutih istraživača i praktičara koji se bave područjem posvojenja te knjiga sadrži radove stručnjaka koji su direktno uključeni u probleme vezane uz posvajanje i omogućuju uvid iz osobnog i profesionalnog iskustva.

Ono što je posebna vrijednost teksta jest ispreplitanje teorije i konkretnih relevantnih slučajeva iz prakse i nastojanje autora da pruže naputke stručnjacima, ali i praktične savjete svim čitateljima.

Knjiga *Priručnik o posvojenju: implikacije za istraživače, praktičare i obitelji* prva je knjiga koja rasvjetljava mnoge probleme koji prate posvojenje, a koji mogu utjecati na svakog sudionika odnosa posvojenja: dijete, posvojitelje i biološke roditelje djeteta. Na ukupno 563 stranice nalazi se iznimno mno-

go informacija koje pridonose razumijevanju problematike posvojenja, kao i respektabilan pregled spoznaja nužnih za rad sa svim članovima posvojiteljske trijade.

Knjiga se sastoji od 35 poglavlja objedinjenih u devet dijelova. Svaki dio započinje uvodnim tekstom, a završava popisom literature koji su autori različitim poglavlja koristili. U nekim poglavljima nalaze se pitanja koja se mogu koristiti kao vodič kod učenja pojedine teme, ako se knjiga koristi kao udžbenik.

Prvi dio knjige (poglavlja 1 i 2) zamišljen je kao uvod u kojem su naglašeni povijesni i teorijski problemi te čitatelju pružaju pregled posvojenja od prošlosti do sadašnjosti, dok se u preostalim dijelovima knjige (poglavlja 3-35) obrađuju aktualne teme ove problematike: problemi transrasnog i internacionalnog posvajanja; posebni problemi vezani uz posvojenje kao što je samohrano roditeljstvo, posvojenje djece s posebnim potrebama, udomiteljstvo; problemi u osposobljavanju i edukaciji stručnjaka; relevantna istraživačka otkrića; problemi procjene i tretmana te mnogi drugi problemi povezani s posvojenjem. Svaki dio knjige zatvorena je i smisljena cjelina pa nije nužno dijelove čitati redoslijedom kojim su poredani.

Prvi dio, pod nazivom Osnove, sastoji se od tri poglavlja čiji su autori Esposito, Biafora i Freundlich, a odnose se na povijest posvojenja, razvoj instituta posvojenja te na zakonsku regulativu posvojenja. Spomenuti autori daju prikaz razvoja posvojenja od kolonijalnog doba preko industrijske revolucije i urbanizacije do današnjih dana. Pri tome naglašavaju socijalne, političke i ekonomske probleme koji su utjecali na posvojenje kroz povijest i rezultirali odredbama mnogih zakona koji su se odrazili na praksu posvojenja.

U drugom dijelu, Teorijski problemi posvajanja, autori Mc Ginn, Grotevant, Dunbar, Kohler i Lash Esan te Baden i Steward daju relevantne empirijske činjenice i nastoje dati

odgovore na pitanja koja zaokupljaju znanstvenike i praktičare, a odnose se na probleme koji utječu na posvojene osobe tijekom cijelog života, od rođenja do odrasle dobi, kao što su razvoj vezivanja i privrženosti te razvoj i formiranje identiteta. McGinn naglašava važnu činjenicu da se posvojena djeca suočavaju s problemima separacije i gubitka bioloških roditelja i problemima uključivanja u novu obitelj što može nepovoljno utjecati na njihov razvoj. Ističe kako se posvojenje temelji na gubitku: za posvojeno dijete to je gubitak bioloških roditelja, za biološke roditelje gubitak biološkog djeteta, a za posvojitelje to je gubitak mogućnosti rođenja biološkog djeteta. Autori iznose konkretne primjere i teorijske spoznaje o privrženosti koje mogu pomoći roditeljima u razumijevanju posvojene djece i njihovom odgoju navodeći kako tradicionalne odgojne metode ponekad mogu biti neefikasne u odgoju djece koja su doživjela gubitak bioloških roditelja i nisu ostvarila privrženost s jednom osobom ili je proces vezivanja bio prekidan. U nastavku navode i rezultate kliničkih i empirijskih istraživanja od kojih neka pokazuju kako mnoga posvojena djeca postižu slabiji akademski uspjeh, imaju poteškoće u učenju ili pokazuju simptome hiperaktivnog poremećaja. Iako klinička ispitivanja ukazuju na poteškoće prilagođavanja kod posvojene djece, empirijska istraživanja ne pokazuju značajnu razliku u ponašanju između posvojene i neposvojene djece. Na kraju poglavlja autori iznose konkretne primjere iz svoje prakse i napatke za stručnjake koji rade s posvojenom djecom.

Treći dio, Transrasno i internacionalno posvajanje, posvećen je istraživanju problema povezanih s međurasnim i međukulturalnim posvojenjima. Autori Baden, Roorda, Camacho-Gingerich, Branco-Rodriguez, Pitteri i Javier kroz četiri poglavlja donose rezultate istraživanja različitih kulturološko-jezičnih grupa fokusirajući se na izazove s kojima su suočena djeca drugih rasa koju su posvojili bijeli roditelji. Autori

ističu kako psihološka, socioekonomska i pravna pitanja s kojima se suočavaju posvojene osobe, biološki roditelji i posvojitelji postaju još složenija kada se uzmu u obzir kulturološke, rasne, ekološke i jezične razlike članova trijade. Prema mišljenju autora, ova činjenica ne smije se zanemariti ako se uzme u obzir kako je u Americi približno 8% posvojenja međurasno i kako se broj međunarodnih posvojenja udvostručio od 1992. do 1999. godine. Rezultati ovih istraživanja i teorijska saznanja mogu biti korisna i hrvatskim stručnjacima i obiteljima s obzirom da se posljednjih godina povećava broj međurasnih i međunarodnih posvojenja u Hrvatskoj.

Četvrti dio pod nazivom Posebni problemi vezani uz posvajanje autora McRoy, Grotevanta, Ayers-Lopez i Henneya bavi se pitanjem otvorenog tipa posvojenja kao jednog od oblika posvojenja u Americi, koje podrazumijeva mogućnost različitih oblika komunikacije između posvojenog djeteta, posvojiteljske obitelji i biološke obitelji tijekom cijelog života posvojenog djeteta. Koristeći podatke longitudinalnog istraživanja, Mc Roy i suradnici iznose dobre i loše strane otvorenog posvojenja, ispituju posljedice otvorenog posvojenja na biološku majku, posvojitelje i posvojenu djecu kao i zadovoljstvo kvalitetom i kvantitetom održavanih kontakata.

U narednom poglavlju Pakizegi govori o problemima jednoroditeljskih posvojiteljskih obitelji koje je kao socijalna institucija relativno nov povijesni fenomen u SAD-u. Autorica smatra kako postati samohrani roditelj posvojitelj znači suočiti se s izazovom, promjenama i određenim zadacima koji su slični onima s kojima se susreću biološki samohrani roditelji, no u svakoj fazi životnog ciklusa posvojitelji se susreću i sa specifičnim problemima vezanim uz posvajanje koji kompliciraju i otežavaju svakodnevne zadaće. U knjizi se kroz konkretne primjere navode savjeti samohranim posvojiteljima djece različite dobi

od faze pripreme za dolazak djeteta u obitelj i dječje dobi do adolescencije i odrasle dobi. Savjeti se odnose kako na roditeljstvo djece predškolske, školske i adolescentne dobi tako i na mogućnost osiguravanja podrške i stvaranja socijalne mreže.

U daljnjem tekstu govori se o posvojenju djece s posebnim potrebama i s teškoćama u razvoju pri čemu Keagy i Rall misle na djecu koja su bila izložena zlostavljanju i zanemarivanju, djecu s problemima u ponašanju ili teškim nasljednim bolestima. Autorice ističu kako takva djeca zahtijevaju posebnu pažnju te naglašavaju važnost edukacije i pripremljenosti posvojitelja, ali i stručnjaka u takvim situacijama.

Propitujući mogućnosti zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, Doyle kritički ispituje sličnosti i razlike između tradicionalnog posvojenja i udomiteljstva. Autorica smatra da su razlike između posvojenja i udomiteljstva evidentne, posebice s obzirom na utjecaj nedostatka trajnosti u udomiteljskom okruženju te kao glavni problem udomljene djece i udomitelja iznosi poteškoće u stvaranju identiteta, osjećaja sigurnosti i samopouzdanja.

U posljednjem poglavlju četvrtog dijela Fishman i Harrington ističu povezanost između školskog uspjeha i problema s kojima se susreću posvojena djeca kao što su problemi odvajanja, vezivanja i privrženosti, identiteta i samopouzdanja.

No, ističu i kako na djecu i njihov uspjeh u školi utječe školsko okruženje, stil poučavanja i očekivanja učitelja s obzirom da djeca i adolescenti tijekom svog djetinjstva i mladenaštva provedu približno jednu trećinu dana u školskom okruženju. Iako se zna da na učenje utječe velik broj faktora kako unutarnjih (inteligencija...) tako i vanjskih (npr. socijalno okruženje), naglašeno je da se relativno malo pažnje poklanja istraživanju poteškoća učenika koji su posvojeni.

Kako u svakom razvojnom razdoblju postoje stanoviti oblici ponašanja koji mogu

utjecati na školska postignuća, autori daju pregled problema s kojima se mogu susresti posvojena djeca u različitoj dobi od rane i predškolske do adolescencije dobi bez obzira u kojoj su dobi posvojena te savjete kako se nositi s njima.

I na kraju, Fishman i Harrington naglašavaju važnost obrazovanja učitelja i profesora jer smatraju kako bez znanja o posvojenju i razumijevanja problema posvojenja ne mogu pomoći posvojenoj djeci da se osjećaju prihvaćeno i pružiti odgovarajuće podržavajuće okruženje. Stoga autori u ovom poglavlju donose praktične savjete kako učitelji mogu olakšati prilagodbu posvojene djece i daju prikaz niza aktivnosti koje mogu provesti kao što su korištenje knjiga i slikovnica o posvojenju, uvođenje teme posvojenja u godišnji plan, obilježavanje Nacionalnog mjeseca posvojenja i sl.

Peti dio Osposobljavanje i edukacija stručnjaka mentalnog zdravlja naglašava potrebu obrazovanja stručnjaka koji se u svom radu susreću sa svim članovima posvojiteljske trijade. Pavao, Porch, Sass i Henderson ističu problem generalnog nedostatka programa osposobljavanja stručnjaka koji se bave problemom posvojenja. Naglašavaju potrebu formalnog obrazovanja i sustavnog uvođenja teorijskih problema vezanih uz posvojenje u kurikulum kao važan dio osposobljavanja budućih stručnjaka. Naglašavajući važnost edukacije kao cjeloživotnog obrazovanja, autori daju pregled različitih edukativnih programa kako za stručnjake tako i za članove trijade koji se u različitim institucijama odvijaju na području SAD-a.

U šestom dijelu, Rezultati istraživanja u području posvojenja, autori Freudlich, Carr, Baden, Henderson, Sass i Carlson kritički ispituju postojeće stanje u istraživanju područja posvojenja uključujući utjecaj posvojenja na biološke roditelje, posvojene osobe i posvojitelje te potiču buduća istraživanja navodeći probleme koji nisu

dovoljno istraženi. Prema mišljenju Freudlichia u istraživačkoj literaturi nedostaje ispitivanje uloge bioloških očeva u iskustvu posvojenja, manje pažnje se pridaje utjecaju međunarodnog posvojenja kao i utjecaju udomiteljstva na razvoj djece te poziva stručnjake na istraživanje ove tematike.

U sedmom dijelu, pod nazivom Problemi procjene i tretmana, autori Henderson, Lifton, Baden, O'Leary Wiley, Nydam, Deeg, Hoksbergen, Laak, Zuckerman i Buchsbaum iznose primjere iz prakse i nastoje objasniti uzroke zbog kojih stručnjaci mentalnog zdravlja ignoriraju probleme posvojenja u svojoj praksi navodeći više razloga. Jedan od razloga je strah od »etiketiranja«, stvaranja mišljenja u javnosti kako posvojene osobe i ostali članovi trijade češće obolijevaju od mentalnih bolesti i češće traže pomoć stručnjaka zbog psiholoških poteškoća i poteškoća u ponašanju u odnosu na neposvojene osobe.

U tekstu se naglašava i značaj biološke obitelji i pravo posvojene osobe na sve dostupne informacije o biološkoj obitelji kako bi mogli formirati identitet i odgovoriti na pitanje »Tko sam ja?«. Mnoga djeca nemaju dovoljno saznanja o svom podrijetlu te se osjećaju »nevidljivima« jer su prisiljena potisnuti svoju potrebu za znanjem o svom podrijetlu. Deeg's, Zuckerman i Buchsbaum opisuju »unutarnji svijet« posvojene osobe uključujući činjenicu da imaju dva para roditelja (biološke i adoptivne roditelje) što dovodi do kompliciranijih pitanja oko rođovske povijesti.

Osim raspravljanja o navedenim problemima, autori ističu potrebu za prekidom »profesionalne šutnje« kroz razvoj kontinuiranih obrazovnih programa te informiranje javnosti o postadoptivnim problemima.

U osmom dijelu knjige pod nazivom Pjesnička razmišljanja i ostali kreativni procesi posvojenih osoba autorica Camacho-Gingerich ističe kako posvojenje može snažno utjecati na sve aspekte života pa tako

i na kreativnost pojedinaca te navodi kako postoji mnogobrojna umjetnička literatura koja se bavi problemom posvojenja, a koja pruža uvid u probleme svih članova posvojiteljske trijade iz osobnog iskustva. U knjizi su sakupljene pjesme i druga djela najpoznatijih autora koji pišu o posvojenju iz osobne perspektive: Penny Callan Partridge, Christiana Langworthy i Sarah Saffian.

U posljednjem, devetom dijelu knjige, autori navode razloge nastajanja ove knjige. Ističu kako je knjiga nastala vođena potrebom za opsežnim, znanstveno utemeljenim izvorom koji predstavlja najnovija saznanja iz područja posvojenja iz različitih perspektiva i disciplina. Zamišljena je kao priručnik, a namijenjena je onima koji su zainteresirani za stjecanje cjelovitog znanja i razumijevanja mnogostrukih izazova s kojima se susreću članovi posvojiteljske trijade.

Iako su autori knjigu namijenili širokom krugu čitatelja: stručnjacima različitih disciplina, profesorima, studentima, zakonodavcima, obiteljima, ovu bih knjigu preporučila svima koji se u svom radu susreću s posvojiteljskim obiteljima. Opravdano je očekivati da će ova knjiga biti korisna i u procesu stvaranja novih stručnjaka koji su se opredijelili za vrlo složen i odgovoran rad u području odgoja, obrazovanja i zaštite djece i obitelji kao i znanstvenicima i praktičarima koji se bave pravima i zaštitom djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi te zaštitom mentalnog zdravlja obitelji. Tu prvenstveno mislim na socijalne radnike, psihologe, pravnike, obiteljske i bračne terapeute, ali i odgajatelje, učitelje i pedagoge.

Sinteza teorije i prakse, iscrpnost te naglašena kritička nota čine ovu knjigu nezaobilaznom literaturom o posvojenju. Prateći materijali koji donose pitanja za refleksiju omogućuju čitatelju povezivanje teksta sa stvarnim iskustvima na kojima se temelji knjiga, kao i osvježavanje vlastitih stavova i predrasuda vezanih uz posvojenje.

Vlasta Grgec-Petroci